

ПРОУЧВАНЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКОТО МНЕНИЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ЕКОЛОГИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В ИЗВЪНКЛАСНА И ИЗВЪНУЧИЛИЩНА СРЕДА

Милка Асенова

Регионална инспекция по околната среда и водите – Велико Търново

Резюме. Статията отразява резултатите от национално изследване на мнението на педагогическия персонал относно темата за опазване на околната среда в учебния процес и предлаганите от Министерството на околната среда и водите (МОСВ) и неговите структури информационно-образователни инициативи и начините на взаимодействие.

Изследването се основава на хипотезата, че системното участие на децата и учениците в разнообразни форми на неформално обучение в извънкласна и извънучилищна среда, съобразени с техните познавателни възможности и интереси, води до повишаване на тяхната екологична култура и до формиране на модели на поведение за опазване на природната среда.

Ежегодно се организират стотици извънкласни и извънучилищни дейности на екологична тематика с подкрепата и съдействието на структурите на МОСВ за отбелязване на природозащитни дати, по проекти и инициативи на учебните заведения и др. През годините резултатите от съвместната работа с учителите са отразявани в доклади и отчети. От страна на МОСВ не е извършвано проучване на педагогическото мнение и нагласи за преподаване на темите за околната среда в училище и в неформална среда.

Реализираната авторска анкетата включва 46 твърдения, структурирани в осем рубрики. Условно може да бъде разделена на две групи – въпроси, които касаят темата за опазване на околната среда, институционалната и обществената подкрепа за екологичното образование в извънкласна и извънучилищна среда и втора група въпроси, които са свързани с образователни инициативи и дейности със структурите на МОСВ, начини и форми на взаимодействие.

В статията са посочени целите, задачите и методологията на проучването, използваният изследователски инструментариум. Получените данни от отговорите на 910 респонденти с различна педагогическа специалност са обработени, систематизирани, обобщени и графично представени. Изводите са представени под формата на SWOT анализ и могат да се приемат за ценна информация по изследваната тема.

Ключови думи: екологична култура; неформално обучение; информационни и посетителски центрове

Въведение

Проучването на педагогическото мнение по отношение на екологичното образование е национално изследване на мнението на педагогическия персонал относно темата за опазване на околната среда в учебния процес и предлаганите образователни инициативи от структурите на Министерството на околната среда и водите (МОСВ). То е проведено като част от авторско дисертационно изследване за мястото и ролята на неформалното обучение за повишаване на геоекологичното образование на младите хора (Asenova 2023, pp. 199 – 236). Авторът е служител на структура на Министерството, пряко ангажиран с изследваната тема.

Повече от 20 години МОСВ работи за повишаване на екологичното съзнание и култура на младите хора, за тяхното развитие и подкрепа за придобиване на знания, умения и компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности, за прилагане на принципите на устойчиво развитие, за активното и отговорно гражданско участие и за разбиране на глобалните екологични проблеми и процеси в тяхната взаимосвързаност и цялост.

Чрез своите териториални структури – регионални инспекции по околната среда и води (РИОСВ), дирекции на националните паркове (ДНП), басейнови дирекции за управление на водите (БД) и Изпълнителна агенция по околна среда (ИАОС), МОСВ поддържа и развива 29 информационни и посетителски центрове за работа с обществеността на територията на страната. Центровете реализират информационно-образователни инициативи, издават информационни и образователни материали, организират събития и конкурси в партньорство с институции, фирми, неправителствени организации и др.

Проучването се основава на три опорни постановки.

1. Екологичното образование в неформална среда, каквито се явяват информационните центрове на държавната администрация, е ясно регламентирано в съвременните *нормативни актове и стратегически документи*. Взаимодействието учебно заведение – заинтересовани страни – под формата на изяви, занимания по интереси или други извънучилищни и извънкласни дейности, води до постигане целите на образованието и е „неделима част от възпитанието, обучението и социализацията на младия човек“ (Asenova 2022, p. 576).

2. *Формалното и неформалното учене* вървят „ръка за ръка“ – предоставят „различни възможности за постигане на учебни резултати и за личностно, професионално, социално развитие на личността“ (Bozhilova 2018, p. 93). Дейностите, осъществявани от информационните и посетителските центрове на МОСВ, са пример за подкрепа на училищното обучение по опазване

на околната среда. Прилаганите разнообразни методи, средства и форми на взаимодействие целят устойчивост в знанията, уменията и нагласите на обучаемите.

3. Усвояването на допълнителни знания, умения и компетенции може да се осъществи чрез „ефективно партниране с различни регионални и национални институции“ (Draganova-Hristova, Draganova 2017, p. 90). *Партньорството на различни нива* предоставя допълнителни образователни възможности за младите хора – за разширяване на техния мироглед, личностно развитие, напредък и растеж. Именно чрез познаване на различни аспекти на общественения живот, в частност дейностите за опазване на околната среда, се формира „набор от „глобални“ практически умения“, които всеки гражданин „на модерното общество на знанието“ днес трябва да притежава – комуникативност, адаптивност и мобилност, гъвкавост в боравенето на знания, умения и компетенции, за да бъде информирана и конкурентоспособна личност (Dermendzhieva 2021, p. 462).

Материали и методи

За подготовката на изследването са извършени теоретичен анализ и синтез на научна литература – проучени са източници, примерни анкети и проучвания, които изследват различни аспекти на образователния процес и конкретно в областта на опазването на околната среда, включително методически изисквания, приложими за обучение в извънкласна и извънучилищна среда. Осъществен е контент-анализ на национални и програмни документи, регламентиращи партньорството между МОСВ и Министерството на образованието и науката (МОН), както и с други институции и организации в образователния процес. Анкетата е структурирана и визуализирана в подходящ вид чрез инструментите на Google формуляри. Приложени са статистически методи за анализиране на резултатите с количествен и качествен анализ и синтез на обобщените емпирични сведения от анкетата. Интерпретацията на резултатите е представена чрез фигури и текст.

Приложени са допълнителни изследователски методи: оценка, описание, SWOT анализ.

Етапи на проучването

Проучването премина през четири етапа.

Първи етап – проучване на литературните източници, уточняване обекта на изследване, неговите цели и задачи, избор на метод и формат за събиране на данни.

Втори етап – структуриране на анкета/въпросник с широк спектър от въпроси за темата за опазване на околната среда в учебния процес и взаимодействието с държавната администрация в лицето на МОСВ.

Трети етап – изпращане на анкетата на респондентите чрез регионалните

управления на образованието в структурата на МОН, провеждане на анкетно проучване сред педагогическия персонал, събиране на данни.

Четвърти етап – анализ на данните от анкетата, текстово и графично представяне на резултатите и изводите от тях.

Резултати и дискусия

Общата цел на проучването е установяване мнението на педагогическите специалисти за съвместна работа и взаимодействие със структурите на МОСВ по отношение на повишаване екологичната култура на младите хора и формиране на нагласи и модели на поведение за опазване на околната среда.

Задачата е на базата на статистически, нормативен и научен анализ на данните от проучването да се проследят нагласите на педагогическите специалисти и да се набележат мерки, дейности и стъпки за развитието, подобряването и разнообразяването на образователните възможности за младите хора на България в сферата на опазването на околната среда и устойчивото развитие на обществото.

Териториален обхват на изследването е територията на Република България.

Целевата група са учители, които работят или са работили със структури на МОСВ, без значение на тяхната педагогическа специалност.

Времевият обхват на изследването е в периода юни – юли 2022 г.

Методология на проучването

Проучването е проведено чрез авторска анкета, подготвена в Google формуляри, по метода на отзовалите се. Анкетата е разпространена като хиперлинк чрез писма до училищата в областите Велико Търново и Габрово и до всички регионални управления на образованието в страната.

Въпросите в анкетата представляват декларативно изречение/твърдение, като за формат на отговорите е използвана Скалата на Ликерт (Likert scale). Чрез нея се измерва силата, с която респондентът е съгласен или несъгласен с дадено твърдение, като за целта прави градация на степените на съгласие или несъгласие с твърдението (Ganeva 2016, p. 45).

Скалата включва и средна точка за тези, които нямат категорично мнение по твърдението.

Скалата на Ликерт е избрана за проучването поради предимствата, които посочва McLeod, S. A.¹:

- не се очаква прост отговор „да“ или „не“ от респондента, а по-скоро се допускат различни мнения и дори липса на мнение; количествени данни могат да се анализират сравнително лесно;

- анонимност при попълването на анкетата, което предполага честни, искрени и откровени отговори, без необходимост хората да лъжат, за да поставят себе си в положителна светлина, т. нар. социална желателност.

В допълнение, проучванията по Скалата на Ликерт са цялостни, лесни за попълване и предоставят високо надеждни данни, които позволяват да се уловят вариациите и сложността на нагласите на хората и дават по-дълбока представа за това, което хората мислят и чувстват.²

В анкетата са включени контролни въпроси, които в процеса на анализите проверяват обективността на инструментариума (Rasheva-Merdzhanova 2015, р. 93).

За целите на изследването са използвани три симетрични петстепенни скали (табл. 1). Анкетата е структурирана в осем рубрики с общо 46 твърдения (табл. 2).

Таблица 1. Използвани симетрични петстепенни скали за измерване на нагласите

За измерване на съгласие	За измерване на честота	За измерване на важност
• съгласен/а • по-скоро съгласен/а • нито съгласен/а, нито несъгласен/а • по-скоро несъгласен/а • несъгласен/а	• много често • често • от време на време/ понякога • рядко • никога	• много важно • важно • умерено важно • с малка важност • незначителен/маловажен

Таблица 2. Структура на анкетата

№	Наименование на рубриката	Брой твърдения
1.	Темата за опазване на околната среда	5 твърдения
2.	Институционална подкрепа за екологичното образование в извънкласна и извънучилищна среда	5 твърдения
3.	Обучението извън класната стая и взаимодействие със структурите на МОСВ	5 твърдения
4.	Образователни инициативи и дейности на структурите на МОСВ	9 твърдения
5.	Взаимодействие със структурите на МОСВ	4 твърдения
6.	Дейности в подкрепа на училищното обучение по опазване на околната среда, предлагани от структурите на МОСВ	8 твърдения
7.	Учене, развитие и ангажираност към околната среда	6 твърдения
8.	Обществена подкрепа за екологичното образование в извънкласна и извънучилищна среда	4 твърдения

Първите две рубрики съдържат твърдения относно опазването на околната среда и институционалната подкрепа на ръководството на училището за провеждане на занимания в извънкласна и извънучилищна среда. Изисква се мнението на учителите за нейната актуалност и ин-

тердисциплинарност, присъствието ѝ в задължителното учебно съдържание и включването в допълнителни занимания с ученици в рамките на извънкласните и извънучилищните дейности. От особена важност са подкрепата на ръководството на учебното заведение, наличието на възможности за участие в програми и проекти с финансови ресурси за дейностите, както и наличието на информационни и образователни материали за работа.

Развитие, подобряване и разнообразяване на образователните възможности за младите хора на България в сферата на опазването на околната среда и устойчивото развитие на обществото предлагат и структури на държавната администрация в рамките на своите правомощия и информационни функции. За значението им в обучителния и възпитателния процес са използвани твърдения в *третата рубрика*.

Четвърта, пета и шеста рубрика съдържат твърдения относно познаването и взаимодействието с информационните и посетителските центрове на МОСВ, включително честотата на взаимодействие, конкретни дейности, които те предлагат, и доколко полезни са за учениците.

Седма и осма рубрика касаят знанията, мотивацията и желанието на учениците за участие в екологични инициативи и приноса на участието им в извънкласни и извънучилищни дейности за промяна на нагласите и поведението им спрямо опазването на природната среда. Специално място е отделено за обществената подкрепа, която младите хора получават в лицето на учители, служители, родители, медии.

В анкетата е включена информация за анкетирания и възможност за свободен отговор с мнения и коментари.

Анкетата е анонимна и доброволна, което е от съществено значение за получаване на надеждни и неманипулативни данни.

Резултати от проучването

Проучването е проведено в периода 15 юни 2022 г. – 14 юли 2022 г. Обработката на данните е осъществена в периода септември – октомври 2022 г. Анализирани са информацията от 910 респонденти от цялата страна.

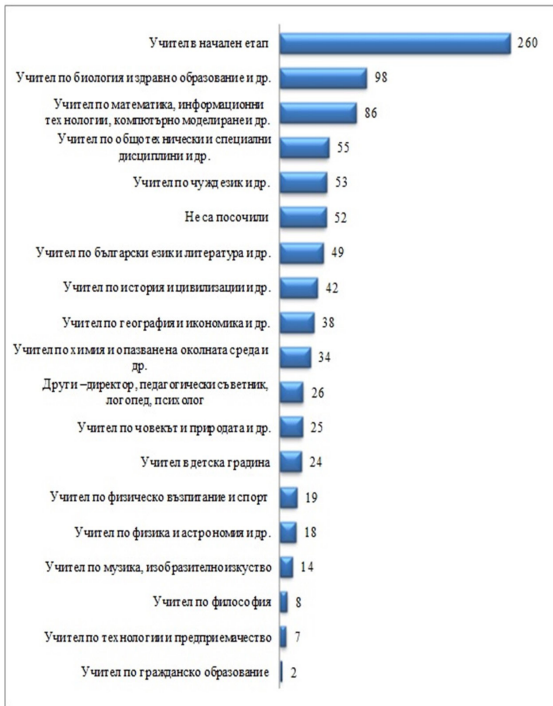
Структурата на извадката е следната.

Разпределение по пол: жени – 87 %, мъже – 13 %.

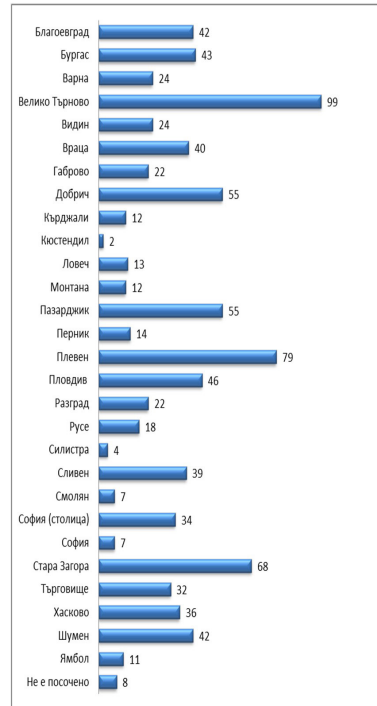
Разпределение по възраст: до 35 години – 13 %, между 35 и 50 години – 44 %, над 50 години – 43 %.

Разпределение по стаж: по-малко от 5 години – 18 %, между 5 и 15 години – 20 %, между 15 и 20 години – 15 %, над 25 години – 46 %, без отговор – 1 %.

Разпределение по вид учебно заведение: детска градина – 3 %, начално училище – 5 %, основно училище – 43 %, гимназия – 23 %, средно училище – 23 %, обединено училище – 2 %, не е посочено – 1 %.

Фигура 1. Разпределение по предмет на преподаване

Фигура 2. Разпределение по област

Поради свободата за отговор анкетираните са посочили по един или повече от един предмет, по който преподават. По този начин се формират повече от 80 комбинации. За целите на изследването отговорите са групирани по общообразователни учебни предмети, определени в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), по първи посочен от тях в анкетата. Предполага се, че това е основният предмет, който преподават, с най-много часове.

Проучването е представително по отношение на демографските и организационните признаци.

Резултатите по рубрики с твърдения са представени с фигури 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Визуализирано е количественото съотношение на отговорите, поради което предлагаме само кратък анализ.

Анализ на резултатите

- Значителна част от анкетираните работят в сферата на екологичното образование, което оказва положителен ефект върху резултатите от проучването
- Въпросите за опазване на природната среда влияват младите хора и са актуални за тях.
- Темата е благоприятна за допълнителни занимания с учениците, които се ангажират с допълнителни екологични дейности, проявяват интерес и активност
- Приблизително ¼ от анкетираните са учители по природни науки, което ги задължава да разглеждат темата в рамките на учебния процес и може би да използват проектни дейности за практическо прилагане/онагледяване/ изследване на дадена екологична тема, ситуация, въпрос или казус
- Екологичната тематика позволява реализиране на междупредметни връзки в учебния процес

Фигура 3. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 1

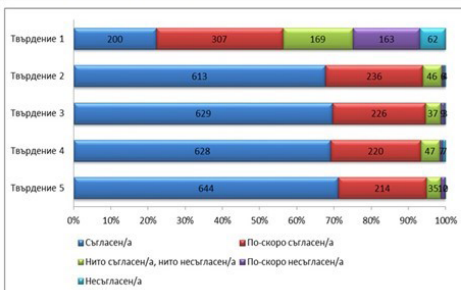
Анализ на резултатите

- Ролята на ръководителите е от съществена важност за подкрепа на екологичния аспект на съвременния живот
- Разбиране от страна на ръководството за необходимостта от допълнителни финансови стимули за работа, материално и техническо обезпечаване на планираните дейности в полза на учебния процес и на ученика/детето
- Ръководството не пречи учителите сами да търсят и реализират екологични инициативи за учениците и допълнително да ги включват в дейности в различна образователна среда
- Педагозите използват допълнителни материали и средства за обогатяване и разнообразяване на учебния процес.
- Необходими са допълнителни обучения и материали, но на този етап може да се справят и с наличните ресурси.

Фигура 4. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 2

Рубрика 3. Обучението извън класната стая и взаимодействие със структурите на Министерството на околната среда и водите

- Твърдения
1. Работата в училище е достатъчна за получаване на необходимите знания, умения и компетентности за учениците.
 2. Взаимодействието с различни институции допринася за обогатяване на знанията и уменията на учениците.
 3. Дейностите в извънкласна и извънучилищна среда служат на целите и задачите на обучението и възпитанието и ги разширяват.
 4. Партньорството с различни институции и организации на местно и регионално ниво допринася за реализирането на разнообразни инициативи за ученици.
 5. Взаимодействието с различни институции създава възможности за допълнителна изва на уменията и креативността на учениците.

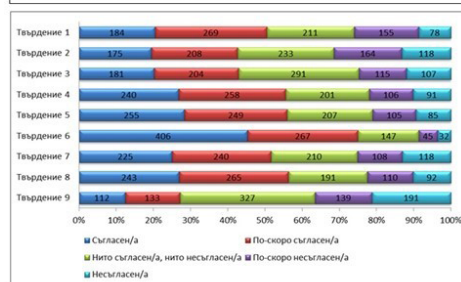
Анализ на резултатите

- Учебният материал и предвидените в учебните програми часове за нови знания, преговор, обобщение, упражнения, контрол и оценка и за практически дейности са напълно достатъчни за получаване на добра общообразователна подготовка
- Единодушно е съгласието с научно доказани твърдения за ползите за учениците и децата от взаимодействието и партньорството с различни институции и организации и от дейностите в извънкласна и извънучилищна среда

Фигура 5. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 3

Рубрика 4. Образователни инициативи и дейности на структурите на МОСВ (Министерството на околната среда и водите), ДНП (Дирекция на националните паркове), РИОСВ (Регионални инспекции по околната среда и води), БД (Басейнови дирекции за управление на водите), ИАОС (Изпълнителна агенция по околна среда)

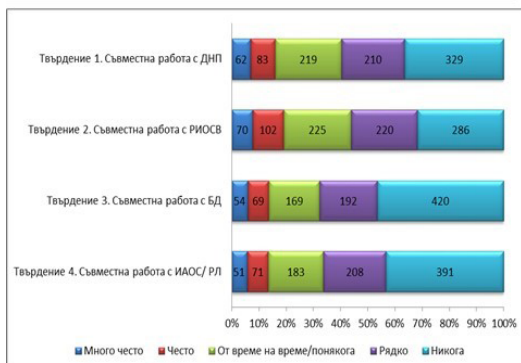
- Твърдения
1. Познавам работата на информационни и посетителски центрове в системата на МОСВ, кампаниите и инициативите, които организират
 2. Обръщам се към служителите на структурите на МОСВ за организиране на съвместни прояви.
 3. Служителите са по-активни в комуникацията с учителите.
 4. Разчитам на центрите за осигуряване на информационни и образователни материали.
 5. Организирам съвместните дейности в рамките на заниманията по интереси извън проектите.
 6. Образователните инициативи допринасят за подобряване на преподавателската ми дейност по отношение на методи, средства, подходи, форми.
 7. Използвам образователните пакети, създадени от МОСВ и неговите структури в учебния процес.
 8. Използвам наличната литература в библиотеките към информационните центрове.
 9. Не срещам особена подкрепа от служителите в тези институции.

- Познаване на аспекти от дейността на информационните и посетителските центрове (от инициативи на свои колеги, публикации в електронни, печатни и социални медии, събития и др.)
- Двупосочен и взаимен процес на комуникация в иниципирането на съвместни прояви
- Положителна нагласа и отношение към центрите по отношение обезпечаване на дейностите с материали и консултативни, но се разчита и на други източници или не се работи по екологичната тема или не се познават структурите на МОСВ
- Организацията на екологичните инициативи е в рамките на проектни дейности или в часове на занимания по интереси
- Педагогическият опит се допълва с различни от традиционните методи, средства, подходи, поставя се различен акцент на изучаваните теми, свързани с околната среда.
- Почти равно съотношение в отговорите за необходимост, приложимост и ефективност на създадените образователни материали в учебния процес
- Различен опит в работата с институциите, по-скоро неутралност в отговорите

Фигура 6. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 4

Рубрика 5. Взаимодействие със структурите на МОСВ

Анализ на резултатите

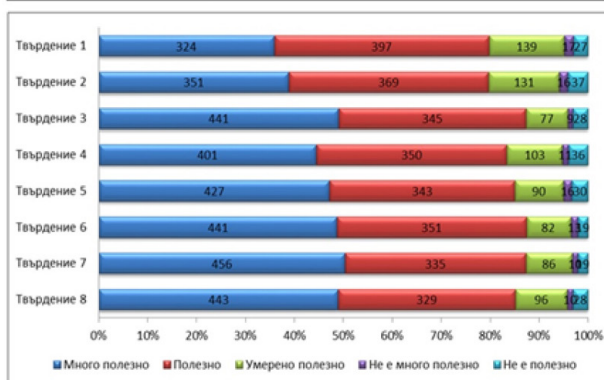
- Педагозите не познават структурите на МОСВ и възможностите, ресурсите и материалната обезпеченост, с която разполагат техните центрове.
- Образователната и информационната дейност на институциите се приемат като кампанийни, непериодични, чисто административни, взаимодействието е доброволно, случайно, по даден повод, инициатива или проект.
- Местоположението на структурите на МОСВ в областните градове допълнително затруднява по-честите срещи и дейности.
- Центровете организират инициативи, посветени на природозащитни дати, които са неравномерно разпределени през годината. Дали учителите ще се включат в тях, или ще потърсят партньорство с институциите по друг повод, е въпрос на лично решение и избор.

Фигура 7. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 5

Рубрика 6. Дейности в подкрепа на училищното обучение по опазване на околната среда, предлагани от структурите на МОСВ

Твърдения

1. Провеждането на беседи и уроци в структурите на МОСВ: РИОСВ, ИАОС/РЛ, ДНП, БД.
2. Демонстрации на вземане и анализ на водни проби и за измерване чистотата на въздуха.
3. Посещения на защитени територии и зони.
4. Посещения на пречиствателни станции за отпадъчни води, депа за твърди битови отпадъци, предприятия.
5. Наблюдение на птици.
6. Образователни инициативи с/в библиотеки и музеи.
7. Организиране на конкурси и състезания.
8. Участие на служители при провеждане на уроци и дейности в училище.

Анализ на резултатите

- Въпреки непознаването на администрацията и нейната дейност учителите оценяват предоставяните възможности за учениците от структурите на МОСВ
- Преобладават положителните оценки и съгласие за полезността на предложените дейности
- Анкетата може да доведе до иницииране на посочените дейности и до търсене на начини за тяхната реализация
- Дейностите са насочени към практиката и по този начин могат да допълнят изучавания учебен материал с неговата практическа приложимост

Фигура 8. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 6

Анализ на резултатите

- Служителите се стараят да отговорят на учителските и младежките очаквания по отношение на методи, форми и средства на работа, имайки предвид факта, че не всички имат учителска/педагогическа правоспособност. Те са специалисти в дадена област на образование и изпълняват/съвместяват работата с деца и ученици
- Допълнителни занимания и часове по екология, които се провеждат в структурите на МОСВ, водят до повишаване на съзнанието и културата по опазване на околната среда и до промяна в поведението.
- Темата външува младите хора и те искат да се включват в природозащитни дейности. Въпреки наличието на желание и мотив за действия, когато има възможност за реални дейности, този ентузиазъм изчезва
- Интерес и желание на учениците и децата да работят по темата и да представят своите умения и таланти

Фигура 9. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 7

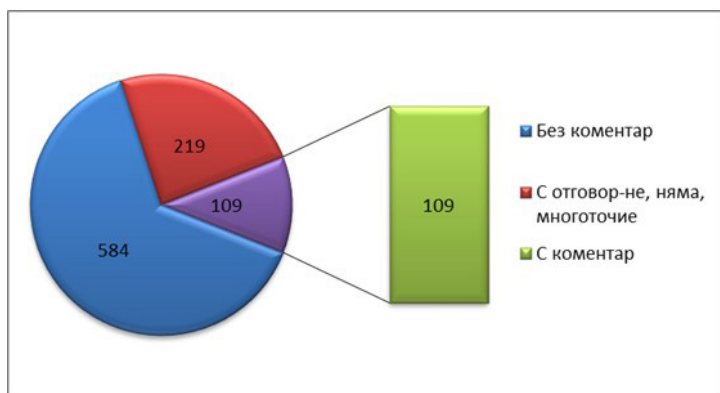

Анализ на резултатите

- Подкрепата на учителя е оценена с най-голяма важност. От една страна, той мотивира, поощрява, направлява, консултира и осъществява научно ръководство на работата, а от друга страна, изпълнява организационно-технически функции като предоставя информация, осъществява контрол за спазване на условията, събира и изпраща творбите в указания срок, осигурява присъствието на участниците
- Съдействието на институциите за повишаване на екологичната култура на младите хора също е оценено с голяма степен на важност
- Ролята на семейството е ключова за развитието на детето
- Ролята на медиите за популяризиране на изявите, резултатите и отличията на учениците е оценена положително тъй като носи имидж, удовлетворение от усилията и стимул за повече успехи

Фигура 10. Разпределение и анализ на отговорите на участниците по твърдения в рубрика 8

От възможността за представяне на допълнителна информация, мнения и коментари от анкетиранияте като свободен отговор са се възползвали 12% от респондентите (109 човека) (фиг. 11). Въпреки че полето не е задължително за попълване, изказваме благодарност за всички положителни и негативни коментари, които дават реална представа за ситуацията по региони, населени места и училища. След преглед и анализ на коментарите същите са обособени в няколко групи (фиг. 12).

Фигура 11. Разпределение на получената информация в свободен текст

КОМЕНТАРИ, свързани с:
➤ екологичното образование и неговото значение за бъдещето на младите хора;
➤ желание за партньорство;
➤ изказване на благодарност;
➤ представящи личната ангажираност и интерес към темата, готовност за работа, участие с желание в организирани инициативи;
➤ непознаване дейността на информационните и посетителските центрове;
➤ конкретни предложения;
➤ партньорството и взаимодействието между институциите;
➤ структурата и съдържанието на анкетата;
➤ други коментари.

Фигура 12. Групиране на получените коментари

Резултатите от проучването са представени под формата на SWOT анализ (табл. 3).

Таблица 3. Резултати от проучването

Силни страни ✓ Темата за опазване на околната среда е актуална и интересна за учениците, благоприятна е за допълнителни занимания и позволява прилагане на интердисциплинарен подход в обучението. ✓ Налична е институционална подкрепа за екологично образование в извънкласна и извънучилищна среда и материали за работа. ✓ Взаимодействието с различни институции и организации допринася за личностното развитие на учениците/децата и служи за целите и задачите на обучението и възпитанието и ги разширява. ✓ Образователните инициативи допринасят за развитие на методиката на преподаване на учителите. ✓ Силно одобрение за предоставяните от структурите на МОСВ дейности в подкрепа на училищното обучение по опазване на околната среда. ✓ Учениците имат желание за изява, мотивирани са да участват в екологични инициативи. ✓ Екологичните инициативи допринасят за повишаване на екологичното съзнание на учениците, за промяна в навиците и начина им на живот. ✓ Наличие на подкрепа за екологично образование в извънкласна и извънучилищна среда от учители, институции, родители, медии.	Слаби страни ✓ Непознаване на възможностите, ресурсите и дейностите на структурите на МОСВ. ✓ Взаимодействието между експерти и преподаватели не е добре развито. ✓ Взаимодействието между структурите на МОСВ и учебните заведения е неперiodично, кампанийно или по даден повод.
Възможности ✓ Необходими са обучения и допълнителни материали за работа в клас. ✓ Необходима е допълнителна комуникация на различни нива за запознаване с дейността на МОСВ. ✓ Включване в Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците на структурите на МОСВ като организатор на инициативите, свързани с отбелязване на природозащитните дати.	Заплахи ✓ Учениците не разбират предоставената информация за околната среда и липсва ангажираност за реални действия. ✓ Липса на интерес към опазването на околната среда. ✓ Липса на желание за включване в екологични инициативи с различен характер.

Резултатите от проучването послужиха като основа авторът, като служител на РИОСВ – Велико Търново, да инициира пред Националния дворец на децата включване на МОСВ и неговите структури в Националния календар за изяви по

интереси на децата и учениците на Министерството на образованието и науката. По този начин образователните институции ще имат възможност да разширят обхвата на своите дейности и да работят съвместно със структурите на МОСВ за реализиране на екологични информационно-образователни инициативи. От друга страна, дейността на структурите на МОСВ ще бъде допълнително популяризирана сред учебните заведения.

Предложението е прието и от учебната 2024/2025 г. РИОСВ, ДНП и БД са включени в Националния календар като потенциални партньори за организиране на изяви по повод Деня на Земята – 22 април 2025 г., Световния ден на околната среда – 5 юни 2025 г., Зелената седмица през месец юни 2025 г. и Деня на река Дунав – 29 юни 2025 г.

Заклучение

Проучването доказва, че екологичната образованост, като елемент на общата култура на човека, се гради с усилията и взаимодействието на различни участници в обучителния и възпитателния процес.

Ангажираността на различни институции в образователни инициативи на примера на информационните и посетителските центрове на МОСВ води до повишаване на екологичното съзнание и култура, въвеждане на нови модели на поведение, формиране на съзнателно и отговорно отношение към опазването на околната среда. Без значение на пътищата, по които се постига това – в рамките на задължителния учебен процес в училище или чрез методите и средствата на неформалното образование – в извънучилищна среда, постоянно или кампанийно, осъзнатата промяна в мисленето и поведението на младите членове на обществото носи реални ползи за опазването на природата – важно условие за подобряване качеството на живот.

Благодарности

Авторът изказва благодарност на всички участници в проучването за отговорите, коментарите и създаденото партньорство с част от тях. С признателност към МОН и регионалните управления на образованието за разпространението на анкетата в страната, към ръководството на РИОСВ – Велико Търново, за подкрепата при нейното институционално инициране и към МОСВ. Представеното проучване е проведено под научното ръководство на проф. д.н. Стела Дерменджиева.

NOTES

1. McLeod, S. A. (2008). Likert scale. Retrieved from <https://www.simplypsychology.org/likert-scale.html>
2. <https://bg.blogotirni.com/articles/opredelenija-na-vprosi-za-skalata-na-likert.html>

ЛИТЕРАТУРА

- АСЕНОВА, М., 2023. *Геоecологичното образование в неформалното обучение*. Дисертация. Велико Търново. Available from: <https://bpos.bg/publication/63704> [Viewed 2024-10-02].
- БОЖИЛОВА, В., 2018. Формално, неформално и информално учене – същност, съдържателни параметри и взаимозависимости (теоретико-аналитичен обзор). В: *Антология Неформално образование*, с. 93. София: Св. Климент Охридски, ISBN: 978-954-07-4375-2.
- ГАНЕВА, З., 2016. *Да преоткрием статистиката с IBM SPSS Statistics*. с. 45. София: Елестра ЕООД, ISBN 978-619-7292-01-5.
- ДЕРМЕНДЖИЕВА, С., 2021. Методика и модели на образователното пространство по география и икономика. В: *География, геополитика и общественото развитие*. с. 462. Велико Търново: Св. св. Кирил и Методий, ISBN: 978-619-208-253-6.
- ДРАГАНОВА-ХРИСТОВА, Р., Т. ДРАГАНОВА., 2017. Експериментът в неформалното обучение – възможност и развитие на творчеството през призмата на геофизиката. В: *Сборник от XLV национална конференция по въпросите на обучението по физика „Експериментът – основана образованието по физика“*, с. 90. София: ХЕРОН ПРЕС ООД, ISBN 978-954-580-367-3.
- РАШЕВА-МЕРДЖАНОВА, Я., 2015. *Маси и масово образование в глобална среда. В търсене на идентичност*, с. 93. София: Св. Климент Охридски, ISBN 978-954-073-783-6.
- ASENOVA, M., 2022. Normative determinants for geoeccological education in non-formal environment, *SocioBrains International Scientific Refereed Online Journal*, vol. 90, p. 576, ISSN 2367-5721. http://sociobrainc.com/website/w1465/file/repository/8._Milka_Asenova.pdf

REFERENCES

- ASENOVA, M., 2023. *Geoeccological education in non-formal education*. Disertatsiya. Veliko Tarnovo. Available from: <https://bpos.bg/publication/63704> [Viewed 2024-10-02].
- BOZHILOVA, V., 2018. Formalno, neformalno i informalno uchene – sashtnost, sadarzhatelni parametri i vzaimozavisimosti (teoretiko-analitichen obzor). In: *Antologiya Neformalno obrazovanie*, p. 93. Sofia: Sv. Kliment Ohridski, ISBN: 978-954-07-4375-2 [in Bulgarian].
- GANEVA, Z., 2016. *Da preotkriem statistikata s IBM SPSS Statistics*, p. 45. Sofia: Elestra EOOD, ISBN 978-619-7292-01-5 [in Bulgarian].
- DERMENDZHIEVA, S. 2021. Metodika i modeli na obrazovatelното prostranstvo po geografiya i ikonomika. In: *Geografiya, geopolitika*

- i obshtestveno razvitie*, p. 462. Veliko Tarnovo: Sv. sv. Kiril i Metodiy, ISBN: 978-619-208-253-6 [in Bulgarian].
- DRAGANOVA-HRISTOVA, R., T. DRAGANOVA, 2017. Eksperimentat v neformalното obuchenie – vazmozhnost i razvitie na tvorchestvoto prez prizmata na geofizikata. In: *Sbornik ot XLV natsionalna konferentsiya po vaprosite na obuchenieto po fizika „Eksperimentat – osnova na obrazovaniето po fizika”*, p. 90. Sofia: Heron press OOD, ISBN 978-954-580-367-3 [in Bulgarian].
- RASHEVA-MERDZHANOVA, YA., 2015. *Masi i masovo obrazovanie v globalna sreda. V tarsene na identichnost*. p. 93, Sofia: Sv. Kliment Ohridski, ISBN 978-954-073-783-6 [in Bulgarian].
- ASENOVA, M. 2022. Normative determinants for geoecological education in non-formal environment, *SocioBrains International Scientific Refereed Online Journal*, vol. 90, p. 576, ISSN 2367-5721. http://sociobrain.com/website/w1465/file/repository/8._Milka_Asenova.pdf.

SURVEY OF PEDAGOGICAL OPINION ON ENVIRONMENTAL EDUCATION IN OUT-OF-SCHOOL ENVIRONMENT

Abstract. The article presents the results of a national survey for the opinion of teaching staff on the topic of environmental protection in the educational process and the proposed by the Ministry of Environment and Water (MoEW) and its structures awareness-raising initiatives and ways of interaction.

The study is based on the hypothesis that the systematic participation of children and students in various forms of non-formal education, in extracurricular and out-of-school environments, tailored to their cognitive abilities and interests, leads to an increase in their environmental culture and to the formation of behaviour patterns for the protection of the natural environment.

Hundreds of extracurricular and out-of-school activities on ecological themes are organized annually, with the support and assistance of the structures of the Ministry of Environment and Water to celebrate nature conservation dates, projects and initiatives of educational institutions, etc. Over the years, the results of the joint work with teachers have been reflected in reports and statements. No survey of teachers' opinions and attitudes towards teaching environmental issues in schools and informal settings has been carried out by the MoEW.

The implemented author's questionnaire included 46 statements structured under eight headings. It can be tentatively divided into two groups - questions that concern the topic of environmental protection, institutional and public support for environmental education in out-of-school environments and a second group of questions that are related to educational initiatives and activities with the structures of the Ministry of Environment, ways and forms of interaction.

The paper outlines the aims, objectives and methodology of the study, the research instruments used. The data obtained from the responses of 910 respondents with different pedagogical specialties are processed, systematized, summarized and graphically presented. The findings are presented in the form of SWOT analysis and can be considered as valuable information on the research topic.

Keywords: environmental culture; non-formal education; information and visitor centres

✉ **Dr. Milka Georgieva Asenova**

ORCID iD: 0009-0003-3505-7592

Regional Inspectorate of Environment and Water – Veliko Tarnovo

Veliko Tarnovo, Bulgaria

E-mail: milka_as@yahoo.com